Referendum machtig wapen voor 'Wutbürger'

Met 'Volksentscheid' veranderen burgers beleid in deelstaten

Achtergrond - 8 september 2014

De burgers van Hamburg hebben hun bestuur gedwongen de energienetwerken van energiebedrijf Vattenfall terug te kopen. In Berlijn moest na een referendum de privatisering van het waterleidingbedrijf worden teruggedraaid. Burgers in Duitsland weten steeds vaker hun wil op te leggen dankzij referenda. Op deelstaatniveau valt er veel mee te bereiken.

De deelstaatregering van Hamburg heeft in 2013 flink campagne gevoerd om te voorkomen dat het de energienetwerken moest terugkopen. De SPD, die er alleen regeert, was fel tegen. De deelstaat had de energienetwerken net een paar jaar daarvoor verkocht. Maar het burgerinitiatief ‘Unser Hamburg - Unser Netz’, opgericht in 2010, ging net zo lang door tot er een *Volksentscheid* kwam. Deze vorm van referendum is bindend. Een heel krappe meerderheid van 50,9 procent stemde in september 2013 voor de terugkoop. En nu moet minister-president Olaf Scholz zien hoe hij deze kwestie juridisch en financieel oplost.

De bevolking van Berlijn kreeg in november 2013 dezelfde vraag voorgelegd. Daar haalde het referendum net niet genoeg stemmen - 0,9 procent te weinig - en blijven de energienetwerken dus in handen van de energiebedrijven. Een paar jaar eerder, in 2011, stemde een meerderheid van de Berlijners wel voor het terugdraaien van de gedeeltelijke privatisering van het waterleidingbedrijf, de Berliner Wasserbetriebe.

'Volksentscheid'

Referenda mogen in Duitsland in gemeentes en op deelstaatniveau worden gehouden. Landelijk zijn ze volgens de grondwet verboden, op twee uitzonderingen na: als het om de uitbreiding van het grondgebied gaat of bij een grondwetswijziging. Voor referenda in de deelstaten verschillen de regels per deelstaat. De mogelijkheden voor het organiseren van een *Volksentscheid* zijn in Hamburg, Berlijn en Sleeswijk-Holstein bijvoorbeeld uitgebreider dan in de andere deelstaten.

Om een *Volksentscheid* te mogen organiseren, moeten de initiatiefnemers wel een

aantal hordes nemen. Het bindende referendum is het einde van een soms jarenlange procedure. Eerst moeten de initiatiefnemers een wetsvoorstel formuleren. Vervolgens moeten ze genoeg handtekeningen verzamelen. Als dat lukt, mogen ze een *Volksbegehren* of een *Volksinitiative* (de namen verschillen per deelstaat) over hun wetsvoorstel organiseren. Dat is een niet-bindend referendum.

Als er genoeg mensen aan het *Volksbegehren* meedoen en er genoeg mensen vóór stemmen (het vereiste aantal stemmen verschilt per deelstaat), komt het wetsvoorstel in het deelstaatparlement. Als het daar wordt goedgekeurd, wordt het referendum een wet. Maar als het deelstaatparlement het voorstel wegstemt, mag de bevolking er definitief over stemmen in een bindend referendum. Dat is het *Volksentscheid*.

'Wutbürger'

Volksentscheide kunnen over de meest uiteenlopende onderwerpen gaan: van godsdienstonderwijs (in Berlijn in 2009), een strenger rookverbod (in Beieren in 2010) of de bouw van het omstreden station Stuttgart 21 (in Baden-Württemberg in 2011). Vooral dat laatste referendum heeft de kijk op *Volksentscheide* in Duitsland veranderd, aldus de Süddeutsche Zeitung in een commentaar in 2011. ‘Stuttgart 21’ heeft laten zien dat referenda als vorm van directe democratie de betrokkenheid van burgers bij de democratie kunnen vergroten, aldus commentator Heribert Prantl.

Het protest tegen de bouw van het omstreden spoorproject Stuttgart 21 was zo groot, dat bij de deelstaatverkiezingen in Baden-Württemberg in maart 2011 de CDU-regering werd weggestemd en Bündnis 90/Die Grünen, de grootste tegenstander van het nieuwe station, de grootste partij werd. Een paar maanden eerder was *Wutbürger* het woord van het jaar geworden, omdat het volgens de Gesellschaft für deutsche Sprache een belangrijke maatschappelijke ontwikkeling liet zien: burgers die zich toenemend verzetten tegen een overheid die zich weinig van hen aantrekt. Die trend is overigens ook op gemeentelijk niveau zichtbaar. Ook daar is de afgelopen jaren het aantal zogeheten *Bürgerbegehren* toegenomen.

Stuttgart 21

Het referendum tegen Stuttgart 21 werd door de nieuwe regering van Groenen en SPD georganiseerd. Uiteindelijk stemde een kleine meerderheid toch vóór de bouw van het station, waardoor de deelstaatregering van Baden-Württemberg, net als in Hamburg, een maatregel moet uitvoeren waar ze zelf faliekant tegen is.

De bevredigende kracht die van een referendum uitgaat is groot, aldus Prantl in de Süddeutsche Zeitung. Dat hebben ook de conservatieve partijen in Duitsland, CDU en CSU ingezien, waardoor hun scepsis over referenda minder is geworden, zegt hij. CSU-leider Horst Seehofer wil de mogelijkheid voor referenda ook in Beieren uitbreiden, liet de Beierse minister-president in november 2013 weten. Ook is er kort na de Bondsdagverkiezingen van vorig jaar gesproken over de invoering van landelijke referenda. Maar voorlopig stuit dat nog op te veel verzet van de CDU.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: https://duitslandinstituut.nl/artikel/2867/referendum-machtig-wapen-voor-wutburger